

КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 342.12

Богів Ярина

Національний університет “Львівська політехніка”,
Інституту права, психології та інноваційної освіти,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри конституційного та міжнародного права
yaryna_bohiv@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-5819-2023

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ У ДОСЛІДЖЕННІ ПРОБЛЕМИ НАРОДНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ

<http://doi.org/10.23939/law2020.27.212>

© Богів Я., 2020

У науковій праці здійснено систематизацію наукових підходів до розуміння сутності народного суверенітету та аналіз основних концепцій, що складають доктринальну основу сучасних конституційних моделей народного суверенітету. Автором з'ясовано причини формування основних концепцій народного суверенітету; проведено аналіз відмінностей у розумінні народного суверенітету прихильників різних концепцій; встановлено зв'язок між відповідними концепціями та сучасними конституційними моделями народного суверенітету.

Метою дослідження є аналіз методологічних підходів розгляду народного суверенітету у межах таких періодів: дореволюційного, радянського та державного.

Незважаючи на достатньо велику увагу науковців до проблеми демократії, народовладдя та народного суверенітету завдання створення цілісної та несуперечливої теорії народного суверенітету в Україні до кінця не завершено. Тому трапляється, що принцип народного суверенітету протиставляється ідеї прав людини, народного представництва, демократії. Інколи його розглядають як такий, що несумісний з принципом державного суверенітету. У результаті цього народний суверенітет сприймається як декларація, певна абстракція чи утопія.

Наукове пізнання народного суверенітету потребує ретельного добору відповідного інструментарію – принципів, засобів та способів дослідження, що становлять його методологію. Саме тому на сьогодні необхідні сучасні методологічні підходи комплексного наукового дослідження цієї проблеми. Народний суверенітет є складним політико – правовим явищем, яке не може бути осмислене в межах однієї з двох основних теорій праворозуміння – природного права чи юспозитивізму. З одного боку, сутність народного суверенітету пов'язується із такими категоріями, як легітимне державне правління, політична свобода, верховенство права, які неможливо вкласти у чіткі нормативні межі позитивістського підходу. З іншого боку, це конституційний принцип, який знаходить своє вираження у конкретних правах: встановлювати та змінювати основи конституційного ладу, формувати органи державної влади, чинити опір нелегітимній владі, які підлягають аналізу з точки зору нормативної теорії. Водночас,

реалії функціонування сучасної держави та практика забезпечення цих прав є невіддільним від громадянського суспільства, і є відображенням суспільного розвитку.

Ключові слова: доктрина народного суверенітету, народне представництво, форми народного суверенітету.

Постановка проблеми. Беззаперечним надбанням сучасної цивілізації вважається доктрина народного суверенітету, яка уособлює певну сукупність цінностей західної цивілізації, з якою пов'язується належний рівень захищеності прав людини та основ демократії, що гарантовані конституцією. Протягом ХХ століття поняття “народний суверенітет” міцно укорінився як в державно-правову, так і політичну та філософську науки. Більше того, це поняття стало одним з фундаментальних принципів сучасного конституціоналізму. Поряд з цим говорити про загально-прийнятту визначеність його змісту чи усталені чіткі його межі не доводиться. Це, очевидно, можна пояснити різними гносеологічними та аксіологічними установками дослідників, з одного боку, а з іншого – історичними особливостями конституційного розвитку, сучасними реаліями функціонування публічної влади тієї чи іншої країни.

Питання народного суверенітету стало предметом дослідження представників української юридичної науки, зокрема теорії держави і права та конституційного (державного) права. На різних етапах розвитку вітчизняної юриспруденції теоретико-методологічні підходи у вивченні цього питання були діаметрально протилежними – від домінування теорії позитивізму до природного права.

Мета статті. На сьогодні можливо виділити три основні історичні періоди, які суттєво змінювали акцент наукових досліджень народного суверенітету, що дуже часто залежало від офіційної ідеології правлячого режиму – дореволюційний, радянський та державницький. Кожен з них має свої особливості. Саме тому метою дослідження є аналіз методологічних підходів розгляду народного суверенітету у межах кожного із таких періодів.

Виклад основного матеріалу. Дореволюційний період, який хронологічно припадає на кінець ХІХ–30-ті роки ХХ століття, характеризується науковою дискусією між представниками теорії юснатуралізму (природного права), юспозитивізму та соціологічної теорії права, яка відбувалася, переважно між українськими та російськими вченими у межах двох імперських держав – Росії та Австро-Угорщини. Радянський період охоплює 40-ві–80-ті роки ХХ століття, час, коли українські землі перебували у складі СРСР, як одна з п'ятнадцяти радянських республік – УРСР. Офіційною на цей час була марксистко-ленінська ідеологія, а в юридичній науці безальтернативно панувала теорія юридичного позитивізму. Державницький період розпочинається з 24 серпня 1991 року, після проголошення незалежності України, який триває і сьогодні. Він характеризується багатоманітністю наукових підходів, методологічним плюралізмом, який здебільшого зумовлений впливом американської та європейської теорії конституціоналізму.

Дореволюційний період, який інколи в науковій літературі ще називають дорадянський період, проіснував до жовтневого перевороту 1917 року в Росії і до вересня 1939 року на Західній Україні. Він був представлений цілою низкою наукових праць українських та російських юристів, більшість яких працювали в межах однієї держави – Російської імперії. Серед них українські вчені: В. Соколоський, Б. Кістяківський, М. Лазаревський, І. Маліновський, М. Палієнко; росіяни – С. Алексєєв, О. Жилін, В. Гессен, С. Котляревський, Ф. Кокошкін, Б. Чичерін, Ф. Шершеневич. Вагомий внесок у розвиток національної юридичної науки здійснили вчені Східної Галичини, яка перебувала у складі Австро-Угорщини, а з 1919 року Польської держави – С. Дністрянський, К. Левицький, В. Старосольський. Варто зауважити, що більшість з них були не лише вченими, але й громадськими діячами та політиками, які безпосередньо впливали на формування сучасної доктрини народного суверенітету, про що йшла мова у попередньому розділі. Так, Б. Кістяківський

співпрацював з урядом гетьмана П. Скоропадського, С. Дністрянський – автор Конституції ЗУНР, В. Гессен, С. Котляревський, М. Лазаревський входили до складу Особливої комісії по складанню проекту Основного закону Російської республіки при Юридичній нараді тощо.

Однією з проблем юридичної науки цього періоду було питання про співвідношення державного та народного суверенітетів. Про важливість теорії народного суверенітету вказували багато вчених – юристів, які вбачали в ній основу для подальшого розвитку демократичних процесів в середині Російської імперії. Однак суперечливість концепції Ж.-Ж. Руссо, а головне незатребуваність її офіційною ідеологією, більше того, її небезпечність для існуючого монархічного правління, зумовили поверхневий її розвиток в науці державного права і неоднозначне її трактування. Так, В. Сокольський необхідними умовами буття держави, її елементами називав суб'єкта владарювання в державі – верховну владу і об'єкти владарювання – народ і територію [1, с. 237]. Вчений фактично обґрунтовує концепцію монархічного суверенітету, але при цьому не виключає можливість верховної влади народу як політичного цілого, хоча й називає народ об'єктом, а не суб'єктом влади. Це свідчить про суперечливість вчення В. Сокольського.

М. Лазаревський, аналізуючи концепцію Ж.-Ж. Руссо, підкреслював, що в ній знайшла своє вираження і наукове обґрунтування ідея про те, що піддані не мають слугувати задоволенню династичних і особистих інтересів монархів; що народ – це спільність людей, кожна з яких є особистістю, яка має абсолютне право на існування і на моральну повагу, що влада взагалі і влада монарха також вимагає морального виправдання, і таким виправданням влади може бути лише те, що вона служить народу [2, с. 242]. Вчений не вважав, що суверенітет є властивістю виключно держави. Більше того, держави можуть бути як суверенні, нікому не підпорядковані, так і не суверенні, що побудовані на власній організації, на своїх законах [3, с. 420]. Така точка зору була зумовлена поширеною в ті часи імперською формою державності.

Позитивно оцінював концепцію народного суверенітету Ф. Кокошкін. Але, спираючись на розуміння держави як юридичної особи, вважав, що суверенітет не може належати ні монарху, який є органом держави, ні народу, який є фізичним субстратом держави. Народ не може бути відокремленим від держави суб'єктом [5, с. 210]. При цьому, як вказував вчений, – це сукупність тільки “активних громадян”, – тих, хто володіє політичними правами, насамперед, виборчим правом. Однак і “цей народ” не має влади, а є органом держави, оскільки отримав свої права від неї. Ідеї Ф. Кокошкіна співзвучні з поглядами Г. Єллінека: якщо народ – орган держави, то остання визначає для цього “повноваження”, встановлює “компетенцію”. Народ не володіє суверенітетом, а державна влада не походить від нього і не належить йому. Для Ф. Кокошкіна суверенітетом володіє держава – юридична особа.

Наукова позиція Ф. Кокошкіна засвідчує, що формально-юридичне (позитивістське) розуміння держави як суб'єкта чи об'єкта права або як юридичної особи не дають можливості виявити правову сутність суверенітету, визначити різницю між суверенітетом держави і народу. Такий підхід унеможлиблює розуміння державної влади як похідної (установленої) від суверенної (установчої) влади народу. Подібних поглядів дотримувалися більшість російських вчених-юристів.

Певним підсумком розвитку поняття “суверенітет” в дореволюційному державознавстві можна вважати працю вченого правознавця М. Палієнка “Суверенітет. Історія розвитку ідеї суверенітету і його правове значення” (1903). Ґрунтовно дослідивши історичний розвиток ідеї суверенітету, М. Палієнко розкрив правовий зміст суверенітету. Вчений тлумачив суверенітет як характер, властивість влади, в силу чого вона є вищою, незалежною, правовою владою [6, с. 437]. На думку М. Палієнка, суверенна влада держави організується і визначається у своєму владарюванні виключно своїм правопорядком, а не правом іншого союзу чи зовнішнім для держави міжнародним правом. Суверенітет – це така юридична властивість держави, в силу якої вона владарює виключно за власним правом [7, с. 478–479].

На початку минулого століття М. Палієнко сформулював тезу, яка не втратила своєї актуальності і сьогодні – “суверенітет” є центральним принципом в понятті держави; це така

історична категорія, що характеризує собою і нині юридичну природу державного владарювання, і є тим необхідним критерієм, який дає змогу відрізнити державу від інших публічно-правових союзів і відмежувати сферу владарювання кожної окремої держави як суб'єкта суверенної влади в межах своєї території [8, с. 566].

В той же час М. Палієнко висловив тезу про те, що “суверенітет буде існувати поки існують нації”. Вчений розмежував політичне та юридичне значення суверенітету. Політичне значення розкривається через носія суверенітету, а юридичне – через характер державної влади. Вчений вважав суверенітет (як монархічний, так і народний) винятково політичною ідеєю [9, с. 341]. Концепція суверенітету М. Палієнка є глибокою і послідовною, а тому знайшла своє втілення в сучасних теоріях суверенітету та державотворенні.

Наприкінці XIX–першій чверті XX століття в Україні набуває свого розвитку національно-визвольний рух. Його лідери (М. Міхновський, М. Грушевський, В. Липинський, Ю. Бачинський, К. Левицький, І. Франко) активно пропагували ідею української нації, національної ідентичності та державності. Треба зазначити, що більшість політичних партій цього періоду в своїх програмних документах акцентували увагу на необхідності формування політичної нації, яка є поліетнічною і може реалізувати свою політичну волю в межах правової демократичної держави. Так, один з ідеологів українського консерватизму В. Липинський в Нарисі програми Української демократичної хліборобської партії (1917), відстоюючи право Українського народу на національне самовизначення, виступав проти гасла “Україна для українців”. У трактаті “Листи до братів-хліборобів” (1926) він писав: “Нація для нас – це всі мешканці даної Землі і всі громадяни даної Держави, а не “пролетаріат”, а не мова, віра, плем'я. Коли я пишу в цій книзі про нас – “ми українські націоналісти”, то це значить, що ми хочемо Української Держави, обіймаючи всі класи, мови, віри і племена Української Землі” [9, с. 435].

Ця ідея знайшла своє відображення і в працях українських юристів, для яких національний суверенітет був нерозривно пов'язаний з становленням та розвитком демократичної правової держави, яка є найкращим середовищем для реалізації права кожної людини незалежно від її етнічного походження. Саме такий підхід став визначальним для Б. Кістяківського, І. Маліновського, С. Дністрянського, В. Старосольського.

Загалом в українській та російській правовій теорії дореволюційного періоду, так само як і в правовій науці західних держав, вчення про суверенітет розвивалося в напрямі від суверенітету монарха (гетьмана) до державного, народного і національного суверенітету. При цьому можемо констатувати відсутність єдиного підходу до розуміння сутності суверенітету. Російська наука державного права, здебільшого представлена вченими позитивістського напрямку, оперувала, переважно, поняттями “самодержавство” і “верховна влада”. Натомість, українські вчені, більшість з яких були представниками соціологічної школи права, прихильніше ставилися до теорії народного та національного суверенітету.

У радянський період категорію “суверенітет” вважали однією з основних понять теорії держави та права, за допомогою якої розкривалися проблеми державного будівництва. Радянська юридична наука зосередила основні акценти на розумінні суверенітету як верховної влади соціалістичної держави, її співвідношенні з народним і національним суверенітетами, визнанні права націй на самовизначення. Ці та інші питання були предметом дослідження в працях С. Авак'яна [10], А. Безуглова [11], Л. Григоряна [11], Г. Гурвіча [13, с. 38–47], Ю. Дмитрієва [14], В. Дорогіна [15], В. Ілюхіна [16], О. Кудінова [17], І. Левіна [18], Я. Магазинера [19], Ю. Скуратова [20], Ю. Судніцина [21, с. 3–11], І. Фарбера [22, с. 38–54], М. Фарберова [23], В. Чіркїна [24, с. 21–29], В. Шевцова [25].

Незважаючи на велику кількість робіт, що розглядали ті чи інші аспекти суверенітету, спеціальних монографічних досліджень, присвячених безпосередньо народному суверенітету, практично не було. Монографії по цій темі з'являлись вкрай рідко і носили переважно ідеологізований, публіцистичний характер та присвячувалися, зазвичай, ролі робітничого класу (трудящих) у

будівництві “народних республік”. Так, М. Фарберов у підручнику “Державне право країн народної демократії”, виданому в 1949 р. зазначав, що “вся влада в Народних республіках походить від народу та належить народу. Народ здійснює свою владу через представницькі органи, починаючи з місцевих та закінчуючи вищими державними органами, які обираються народом шляхом загальних, рівних і вільних виборів, без будь-яких обмежень чи переваг для окремих груп або осіб, які обмежують участь мас в народному представництві, що має місце в буржуазних країнах.... Основним принципом організації та діяльності системи органів державної влади Народних республік є суверенітет трудящих класів, тобто переважної більшості народу, очолюваної робочим класом” [26, с. 77–78].

Ідеологізація науки зумовила те, що в юридичній літературі, особливо в підручниках, переважало твердження про повну неприйнятність різноманітних буржуазних концепцій в теорії держави і права. У зв’язку з цим, фактично, протягом всієї історії СРСР ігнорувався світовий досвід, радянська держава будувалась та функціонувала відповідно до принципу єдності влади, яка, на думку радянських ідеологів, була втіленням повновладдя трудящих. Заперечувалась одна із базових цінностей європейської демократії – демократична правова держава. Радянські ідеологи та вчені вважали цю концепцію помилковою. Заперечувалась роль парламенту і парламентаризму загалом як найбільш ефективного інституту народного представництва. На його місці з’явилися нові органи – Ради, які поєднували законотворення і виконання законів, законодавчу та виконавчу функції. В основі їх організації і діяльності був закладений принцип “робітничої корпорації”, який розроблявся В. Леніним за типом Паризької комуни.

З прийняттям Конституції УРСР 14 березня 1919 р., державною формою диктатури пролетаріату Конституція визначала Республіку Рад, де вся повнота державної влади належить трудящим у формі Рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів. Це означало, що Республіка Рад проголошена класовою організацією. У результаті цього заперечувалася правова природа народного суверенітету як спільної волі народу, яка відображає інтереси і потреби кожної людини, що є суб’єктом права. Виборча система 1919 р. забезпечувала робітникам більшість в органах державної влади в порівнянні з іншими верствами населення. В перші роки соціалізму застосовувалось відкрите, а не таємне голосування.

Ці обмеження були скасовані Конституцією СРСР 1936 р. Поняття ж “народ” було введено лише Конституцією СРСР 1977 р. і, відповідно, до Конституції УРСР 1978 р. Згідно з останньою народ оголошувався суб’єктом, якому належить вся влада. В статті 2 зазначалось: “Вся влада в Україні належить народові. Народ здійснює державну владу через Ради народних депутатів, які становлять політичну основу Української РСР”, а стаття 5 вперше встановлювала, що найважливіші питання державного життя виносяться на всенародне обговорення, а також ставляться на всенародне голосування (референдум). Стаття 48 гарантувала низку політичних свобод: свободу слова, друку, зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій [27, с. 155–188].

Вчені-юристи радянського періоду приділяли значне місце ролі Конституції СРСР у забезпеченні принципу народовладдя. Як зазначав Б. Топорнін у колективній монографії “Конституція розвинутого соціалізму” під редакцією В. Кудрявцева: “повновладдя народу є важливою передумовою та гарантією побудови безкласового суспільства. Поняття “народ” розкривається в статтях Конституції: це робітничий клас, селянство та інтелігенція” [28, с. 41]. Як зазначали автори монографії, Конституція СРСР 1977 р. визначала різноманітні форми участі народу в управлінні державними справами: громадяни обирають та можуть бути обраними в Ради народних депутатів, в інші виборні державні органи (наприклад, в суд); вони беруть участь у обговоренні та розробці проектів законів та рішень як загальнодержавного, так і місцевого значення. Це свідчить про демократичний характер Основного Закону [29, с. 44].

Безперечно, що така оцінка Конституції не могла бути науково обґрунтованою. Незважаючи на проголошення цих засад, влада народу була фіктивною, оскільки проголошені демократичні підходи на практиці не реалізовувалися і служили для прикриття фактичного антидемократичного

режиму, диктатури правлячої комуністичної партії, і не мали нічого спільного з принципом політичного плюралізму та народного суверенітету.

Лише з 1970-х–поч. 1980-х років радянські вчені почали звертатися до питання конституціоналізму і окремих його цінностей. Народний суверенітет поряд з соціалістичним інтернаціоналізмом, керівною роллю Комуністичної партії в конституційному будівництві розглядалися як ознаки радянського конституціоналізму [30, с. 230–232]. В цей період поширення набула характеристика конституційного (суспільно-політичного) ладу як втілення суверенітету народу. Так, в 1974 р. була видана моногр. В. Ржевського “Суспільно-політичний лад як втілення суверенітету радянського народу”, в якій об’єктом дослідження був не суверенітет як властивість суспільно-політичного ладу, а суспільно-політичний лад як форма втілення суверенітету [31].

Ще однією темою науки юриспруденції періоду 1970 – початку 1980-х років стало питання народного та національного суверенітету та права націй на самовизначення. Ця проблема була висвітлена в монографії В. Шевцова “Національний суверенітет (проблеми теорії і методології)”. У цій праці, ґрунтуючись на марксистсько-ленінському вченні, автор досліджував поняття національного суверенітету, зв’язок національного суверенітету і права націй на самовизначення, питання співвідношення суверенітету СРСР і суверенітету союзних республік і низку інших, важливих на той час проблем [32].

З утвердженням незалежності України в юридичній науці кардинально змінилися теоретико-методологічні підходи дослідження проблеми народного суверенітету. Проголосивши демократичну правову державу суспільним ідеалом українського народу, закріпивши його в статті 1 Конституції України, перед українськими суспільствознавцями та юристами постало завдання доведення переваг ліберально-демократичної ідеології над радянською, яка, за своєю суттю була авторитарною. За основу була взята європейська доктрина конституціоналізму, в основу якої було покладено принцип пріоритету прав людини та народного суверенітету, а її ціллю – конституційне обмеження повноважень публічної влади. Аналіз останніх досягнень у цій сфері західної правової та політичної науки, а також конституційної практики демократичних держав, став визначальним орієнтиром для вітчизняних теоретиків держави і права та конституціоналістів.

Значних досягнень у цій сфері діяльності досягли фахівці у галузі конституційного права. Серед достатньо великої кількості наукових праць, в яких проблема народного суверенітету в тій чи іншій мірі була висвітлена, на особливу увагу заслуговують наукові досягнення Ю. Барабаша [33, с. 29–52], М. Баймуратова [34], Н. Заєць [35], Ю. Мірошніченка [36, с. 34–39], Р. Максакової [37], А. Селіванова [38], О. Скрипника [39], М. Савчина [40], Ю. Тодики [41], О. Тодики [42], В. Федоренка [43], М. Шаповала [44, с. 2–6]. В працях цих авторів народний суверенітет розглядається як основоположний принцип конституційного ладу України, а демократична правова держава формою його вираження.

Детального висвітлення означена проблема набула в моногр.х (дисертаціях) фахівців конституційного права І. Куян та О. Щербанюк. В своїй монографії “Суверенітет: проблеми теорії і практики: конституційно – правовий аспект” І. Куян з’ясувала місце і роль ідеї суверенітету у функціонуванні держави і суспільства. З позицій конституційного права України вчена дослідила сутність і співвідношення державного, народного і національного суверенітету [45]. Автор монографії “Народний суверенітет і реалізація владоспроможності демократичної держави” О. Щербанюк представила системні характеристики принципу конституційного закріплення єдності народного суверенітету і влади народу: розкрила зміст народного суверенітету як джерела державного суверенітету; проаналізувала співвідношення народного суверенітету і владоспроможності держави через теорію обмеженого державного суверенітету [46].

Значно менше системних аналітичних досліджень окресленої проблеми представлено теоретиками держави та права, завдання яких є, з’ясування правової сутності та цінності цього суспільного явища. З цим пов’язане й неоднакове тлумачення принципу та поняття народного суверенітету у юридичній науці та різне ставлення до нього наукових юридичних шкіл та течій –

від повного заперечення його цінності та оголошення фікцією, до визнання його основоположним принципом демократичної правової держави і природного права. Така “конфліктність” теорії народного суверенітету, на думку І. Куян, зумовлена тим, що в її основі два діаметрально протилежних принципи – індивідуалізму та колективізму. Переважання одного з них у процесі практичної реалізації неминуче призводить до викривлення ідеї та відходу від ідеальної моделі. Натомість, забезпечення їх динамічної рівноваги є метою і завданням теорії та практики сучасного конституціоналізму [47].

Частково ця проблема вирішується в дисертаційних дослідженнях В. Гапогія [48], В. Людвіка [49], О. Скрипника [50]. Так, на думку вчених: суверенітет – це не саме право, а певна властивість суб’єкта, яка є умовою, підставою виникнення відповідних прав; це політико-юридична властивість народу, яка надає йому здатність та реальну можливість бути верховним і повновладним суб’єктом у вирішенні найважливіших питань внутрішньої і зовнішньої політики у формах, що не заборонені конституцією і законами; формою організації суспільних відносин в процесі реалізації народного суверенітету є народовладдя та безпосередня демократія. Концептуальні аспекти правової природи народного суверенітету були викладені в наукових статтях І. Сліденка [51, с. 9–28] та Ю. Ключковського [52, с. 14-22].

Висновки. Попри значну увагу науковців до проблеми демократії, народовладдя та безпосередньо народного суверенітету, завдання створення цілісної та несуперечливої теорії народного суверенітету в Україні до кінця не завершено. Тому трапляється, що принцип народного суверенітету протиставляється ідеї прав людини, народного представництва, демократії. Інколи його розглядають як такий, що несумісний з принципом державного суверенітету. У результаті цього народний суверенітет сприймається як декларація, певна абстракція чи утопія.

Наукове пізнання народного суверенітету, як і будь-якого іншого політико-правового явища, потребує ретельного добору відповідного інструментарію – принципів, засобів та способів дослідження, що становлять його методологію. Саме тому на сьогодні необхідні сучасні методологічні підходи комплексного наукового дослідження окресленої проблеми. Народний суверенітет є складним політико-правовим явищем, яке не може бути осмислене в межах однієї з двох основних теорій праворозуміння – юснатуралізму (природного права) чи юспозитивізму. З одного боку, сутність народного суверенітету пов’язується із такими категоріями, як легітимне державне правління, політична свобода, верховенство права, які неможливо вкласти у чіткі нормативні межі позитивістського підходу. З іншого боку, це конституційний принцип, який знаходить своє вираження у конкретних правах: встановлювати та змінювати основи конституційного ладу, формувати органи державної влади, чинити опір нелегітимній владі, які підлягають аналізу з точки зору нормативної теорії. Водночас, реалії функціонування сучасної держави та практика забезпечення цих прав є невіддільною від громадянського суспільства і є відображенням суспільного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сокольскій В. В. Краткий учебник русского государственного права. 2003.
2. Корнев В. Н. Проблемы теории государства в либеральной правовой мысли России конца XIX – начала XX века : моногр. 2005. С. 242.
3. Лазаревский Н. И. Русское государственное право. 2003.
4. Кокошкин Ф. Ф. Лекции по общему государственному праву. 2004. С. 210.
5. Палиенко Н. И. Суверенитет. Историческое значение идеи суверенитета и ее правовое значение. 1903. С. 437.
6. Палиенко Н. И. Суверенитет. Историческое значение идеи суверенитета и ее правовое значение. 1903. С. 478 – 479.
7. Палиенко Н. И. Суверенитет. Историческое значение идеи суверенитета и ее правовое значение. 1903. С. 566.
8. Палиенко Н. И. Суверенитет. Историческое значение идеи суверенитета и ее правовое значение. 1903. С. 341.
9. Липинський В. К. Листи до братів-хліборобів. 2008. С. 435.
10. Авакьян С. А. Размышления конституционалиста : избранные статьи. 2010. С. 560.
11. Безуглов А. А. Суверенитет советского народа: лекция. 1969. С. 80.
12. Григорян Л. А. Народовластие в

СССР. 1972. С. 296-13. Гурвич Г. С. Народ, народный суверенитет и народное представительство в советской системе. Советское государство и право. 1958. № 7. С. 38–47. 14. Дмитриев Ю. А. Концепция народовластия в современной России (государственно-правовые проблемы теории и практики) : автореф. дис. на соиск. уч. степени докт. юрид. наук. 1994. С. 66. 15. Дорогин В. А. Суверенитет в советском государственном праве / В. А. Дорогин. 1988. С. 255. 16. Илюхин В. И. Нация-государство-безопасность (Вопросы теории и практики). 1999. С. 131. 17. Кудинов А. Н. О понятии “народ” в теории советского государственного права”. *Вестник Белорусск. Гос. Ун-та*. 1981. Серия 3. Философия, научный коммунизм, экономика, право. № 1. 18. Левин И. Д. (1948). Суверенитет. 1948. С. 375. 19. Магазинер Я. М. Общая теория права на основе советского законодательства. 2006. С.325. 20. Скуратов Ю. И. Конституционное регулирование народного суверенитета в СССР (опыт систематизации основных институтов) : автореф. дис. канд. юрид. наук ; Скуратов Ю. И. Народный суверенитет – принцип советского государственного (конституционного) права. Конституционное законодательство и государственное управление : межвуз. сб. науч. трудов. Свердловск. 1977. № 51. 21. Судницын Ю. Г., Скуратов Ю. И. Народный и национальный суверенитет в Советском государстве. 1979. № 4. С. 3–11. 22. Фабер И. Е. Социализм и народный суверенитет. Проблемы Советского государства и права. 1972. № 1, 2. С. 195; Фарбер И. Е. Народный суверенитет в Советском государстве. 1973. С. 38–54. 23. Фарберов Н. П. Государственное право стран народной демократии : учеб. для юрид. инст. и юрид. ф-ов университетов. 1949. С. 327; Фарберов Н. П. Демократия развитого социалистического общества. 1975. С.109. 24. Чиркин В. Е. Политическая и государственная власть. Советское государство и право. 1988. № 1. С. 21–29. 25. Шевцов В. С. Суверенитет Советского государства. 1974. С. 264. 26. Фарберов Н. П. Государственное право стран народной демократии. Учебник для юридических институтов и юридических факультетов университетов. 1949. С. 77–78. 27. Конституція УРСР зі змінами і доповненнями за станом на 21 вересня 1994 року (2011). С. 155 – 188. 28. Конституция развитого социализма: В помощь изучающим Конституцию СССР. 1978. С. 41–272 29. Конституция развитого социализма: В помощь изучающим Конституцию СССР. 1978. С. 144. 30. Скуратов Ю. И. Советский конституционализм: понятие и структура. 1980. С. 230–232. 31. Ржевский В. А. Общественно-политический строй как воплощение суверенитета советского народа. 1974. С.132. 32. Шевцов В. С. Национальный суверенитет (проблемы теории и методологии). 1978. С. 232. 33. Барабаш Ю. Г. (2011). Конституційно-правові механізми захисту державного суверенітету. Конституційно-правові засади державного суверенітету України. До 20-ї річниці проголошення незалежності України. *Вісник національної академії наук*. 2011. № 6. С. 3-16; Барабаш Ю. Установча влада Українського народу як конституційний феномен. *Право України*. 2009. № 11. С. 73–80; Барабаш Ю. Г. Вопросы непосредственной демократии в теории и практике конституционного права Украины. 2012. С. 29–52. 34. Баймуратов М. А. Конституционный строй Украины и мировой правовой порядок. 2012. С. 800. 35. Заяць Н. В. Народне представництво: сутність, суб’єкти та особливості здійснення в Україні : дис. докт. юр. наук : 12.00.02. 2013. С. 492. 36. Мірошніченко Ю. Теоретичні засади та проблеми конституційно-правового регулювання форм народовладдя в Україні. *Право України*. 2012. № 1–2. С. 329–335; Мірошніченко Ю. Установча влада Українського народу: сутність, зміст, проблеми та перспективи конституційно-правового регулювання. *Право України*. 2011. № 10. С.185–191; Мірошніченко Ю. Р. Конституційно-правове забезпечення народовладдя в Україні: Моногр.. 2012. С. 360; Мірошніченко Ю. Р. Конституційно-правові засади визначення категорії “народ” як основного суб’єкта народовладдя в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 12. С. 34–39. 37. Максакова Р. М. (2012). Конституційно-правові проблеми організації та реалізації установчої влади в Україні : моногр.. 2012. С. 436; Максакова Р. М. Конституційно-правові проблеми установчої влади в Україні : автореф. дис. докт. юрид. наук : спец. 12.00.02. 2013. С. 36-38. Селіванов А. Суверенітет народу: його забезпечення публічною владою. *Право України*. 2009. № 11. С. 66–72.; Селіванов А. О. Конституція. Громадянин. Суд. Професійні та суспільні погляди. 2009. 560 с.; Селіванов А. О. Щодо реалізації народовладдя через органи державної влади в Україні. Режим доступу: <http://cau.in.ua/?p=470>; Селіванов А. О. Доповідь Комісії з питань здійснення народовладдя щодо розуміння і реалізації конституційних положень “влада народу”. Режим доступу: <http://cau.in.ua/?p=444>. 39. Скрипнюк О. В. Демократія: Україна і світовий вимір (концепції, моделі та суспільна практика). 2006. С. 368. 40. Савчин М. В. Конституціоналізм і природа конституції: моногр.. 2009. С. 372. 41. Тодика Ю. Н. Основы конституционного строя Украины: Моногр.. 2000. С. 176. 42. Тодика О. Ю. Народовластие в условиях глобализации : моногр.. 2005. С. 336. 43. Федоренко В. Л. Конституційно-правові основи всеукраїнського референдуму: проблеми теорії та практики: автореф. дис. канд. юрид. наук. 1999. С. 18. 44. Шаповал В. М. Сучасний конституціоналізм : моногр.

2005. С. 560; Шаповал В. Н. О смыслах народного представительства. Конституционное и муниципальное право. № 2. 2013. С. 2–6. 45. Куян І. А. Суверенітет: проблеми теорії і практики (конституційно-правовий аспект) : моногр. 2013. С. 560. 46. Щербанюк О. В. Народний суверенітет і реалізація владоспроможності демократичної держави : моногр. Книга II. 2013. 47. Куян І. А. Суверенітет: проблеми теорії і практики: конституційно – правовий аспект. С. 285. 48. Гапотій В. Д. Теоретичні і практичні аспекти суверенітету народу, нації та держави: дис. на здобуття наук ступеню к.ю.н. 2005. С. 200. 49. Людвік В. Д. Принцип народного суверенітету в історії політико-правової думки, теорії права та політичній практиці : дис.канд. юрид. наук. 2009. С. 205. 50. Скрипнюк О. О. (2015). Реалізація принципу народного суверенітету в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. 2015. С. 22. 51. Сліденко І. Д. Теоретичні та конституційні засади народного суверенітету. 2008. С. 9–28. 52. Ключковський Ю. Б. Суверенітет: держави, нації чи народу? Публічне право. 2013. № 3. С. 14-22.

REFERENCES

1. Sokol'skij, V. V. (2003). *Kratkij uchebnik russkago gosudarstvennago prava* [Brief textbook of Russian state law]. Kyiv: Jurid. kniga, 2003. 600 P.
2. Korney, V. N. (2005). *Problemy teorii gosudarstva v liberal'noj pravovoj mysli Rossii konca XIX – nachala XX veka* [Problems of State Theory in the Liberal Legal Thought of Russia in the Late 19th – Early 20th Century] : monogr. Moscow : Jurlitinform, 2005. P. 242.
3. Lazarevskij, N. I. *Russkoe gosudarstvennoe pravo* [Russian state law]. Kyiv : Jurid. kniga 2003., 600 P.
4. Kokoshkin, F. F. *Lekcii po obshhemu gosudarstvennomu pravu* [Lectures on General Public Law]. Moscow : Zercalo-M, 2004. P. 210.
5. Palienko, N. I. Suverenitet. *Istoricheskoe znachenie idei suvereniteta i ee pravovoe znachenie* [The historical significance of the idea of sovereignty and its legal significance]. Jaroslavl': Tipografija Gubernskogo pravlenija, 1903. P. 437.
6. Palienko, N. I. *Suverenitet. Istoricheskoe znachenie idei suvereniteta i ee pravovoe znachenie* [The historical significance of the idea of sovereignty and its legal significance]. Jaroslavl' : Tipografija Gubernskogo pravlenija, 1903. P. 478–479 .
7. Palienko, N. I. (1903). *Suverenitet. Istoricheskoe znachenie idei suvereniteta i ee pravovoe znachenie* [The historical significance of the idea of sovereignty and its legal significance]. Jaroslavl': Tipografija Gubernskogo pravlenija. 1903. P. 566 .
8. Palienko, N. I. (1903). *Suverenitet. Istoricheskoe znachenie idei suvereniteta i ee pravovoe znachenie* [The historical significance of the idea of sovereignty and its legal significance]. Jaroslavl': Tipografija Gubernskogo pravlenija, 1903. P. 34.
9. Lypynskij, V. K. *Lysty do brat'v-hliborobiv. Hrestomatiya z istoriyi politychnyx vchen'* [Letters to the Baker Brothers. Readings on the History of Political Doctrines] : posibnyk. Charkiv : Dakor, 2008. P. 435.
10. Avak'jan, S. A. *Razмышlenija konstitucionalista* [Constitutionalist Thoughts] : Izbrannye stat'i. Moscow : Izd-vo Mosk. un-ta, 2010. 560 p.
11. Bezuglov, A. A. Suverenitet sovetskogo naroda [Sovereignty of the Soviet people] : lekcija. Moscow : VJuZL., 1969. 80 P.
12. Grigorjan, L. A. *Narodovlastie v SSSR* [Democracy in the USSR]. Moscow : Jurid. lit-ra, 1972. 296 P.
13. Gurvich, G. S. *Narod, narodnyj suverenitet i narodnoe predstavitel'stvo v sovetskoj sisteme* [People, popular sovereignty and popular representation in the Soviet system]. Sovetskoe gosudarstvo i pravo. 1958. No. 7. P. 38–47.
14. Dmitriev, Ju. A. *Koncepcija narodovlastija v sovremennoj Rossii* (gosudarstvenno-pravovye problemy teorii i praktiki) [The concept of democracy in modern Russia (state-legal problems of theory and practice)] : avtoreferat disertacii na soiskanie uchenoj stepeni doktora juridicheskix nauk. Moscow, 1994. 66 p.
15. Dorogin, V. A. *Suverenitet v sovetskom gosudarstvennom prave* [Sovereignty in Soviet State Law]. Moscow : Jurid. lit., 1988. 255 P.
16. Iljuhin, V. I. *Nacija-gosudarstvo-bezopasnost'* (Voprosy teorii i praktiki) [Nation-State-Security (Questions of theory and practice)]. Moscow : Izd-vo OOO "Centrkniga", 1999. 131 p.
17. Kudinov, A. N. *O ponjatii "narod" v teorii sovetskogo gosudarstvennogo prava* [On the concept of "people" in the theory of Soviet state law "]. Vestnik Belorussk. Gos. Un-ta. 1981. Serija 3. Filosofija, nauchnyj kommunizm, jekonomika, pravo. Minsk. No. 1 . 18.
18. Levin, I. D. *Suverenitet* [Sovereignty]. Moscow: Jurid. izd-vo MJu SSSR, 1948. 375 p.
19. Magazinier, Ja. M. *Obshhaja teorija prava na osnove sovetskogo zakonodatel'stva* [General theory of law based on Soviet legislation]. Moscow : Juridicheskij centr "Press", 2006. 325 P.
20. Skuratov, Ju. I. *Konstitucionnoe regulirovanie narodnogo suvereniteta v SSSR (opyt sistematizacii osnovnyh institutov)* [Constitutional regulation of national sovereignty in the USSR (experience in systematizing the main institutions)] : avtoreferat disertacii kandidata juridicheskix nauk. Sverdlovsk, 1977.
- Skuratov, Ju. I. *Narodnyj suverenitet – princip sovetskogo gosudarstvennogo (konstitucionnogo) prava* [National sovereignty – the principle of Soviet state (constitutional) law]. Konstitucionnoe zakonodatel'stvo i gosudarstvennoe upravlenie : Mezhdvuz. sb. nauch. trudov. 1977. Sverdlovsk. Vyp. 51 . 21.
21. Sudnicyn, Ju. G., Skuratov, Ju. I. *Narodnyj i nacional'nyj suverenitet v Sovetskom gosudarstve* [People and national sovereignty in the

Soviet state]. Leningrad : Izd-vo Leningr. un-ta, 1979. No. 4. P. 3–11. 22. Faber, I. E. **Socializm i narodnyj suverenitet** [Socialism and Popular Sovereignty]. Problemy Sovetskogo gosudarstva i prava. Irkutsk, 1972. No. 1,2. 195 p. 23. Farberov, N. P. **Gosudarstvennoe pravo stran narodnoj demokratii** [State law of the countries of people's democracy]. Moscow : Gosudarstvennoe izdatel'stvo juridicheskoy literatury, 1949. 327 p.; Farberov, N. P. **Demokratija razvitogo socialisticheskogo obshchestva** [Democracy of a developed socialist society]. Moscow, 1975. 109 p. . 24. Chirkin, V. E. **Politicheskaja i gosudarstvennaja vlast'** [Political and State Power]. *Sovetskoe osudarstvo i pravo*. 1988. No. 1. p. 21–29. 25. Shevcov, V. S. **Suverenitet Sovetskogo gosudarstva** [Sovereignty of the Soviet state]. Moscow: Jurid. lit., 1974. 264 p. 26. Farberov, N. P. **Gosudarstvennoe pravo stran narodnoj demokratii** [State law of the countries of people's democracy]. Moscow: Gosudarstvennoe izdatel'stvo juridicheskoy literatury, 1949. P. 77–78 . 30. Skuratov, Ju. I. **Sovetskij konstitucionalizm: ponjatie i struktura** [Soviet constitutionalism: concept and structure]. *Pravoporjadok i pravovoj status lichnosti v razvitom socialisticheskom obshchestve v svete Konstitucii SSSR 1977 g.* Saratov, 1980. P. 230–232 . 31. Rzhnevskij, V. A. **Obshchestvenno-politicheskij stroj kak voploshhenie suvereniteta sovetskogo naroda** [Socio-political system as the embodiment of the sovereignty of the Soviet people]. Rostov-na-Donu : Izd-vo Rostov un-ta, 1974. 132 P. 32. Shevcov, V. S. (1978). **Nacional'nij suverenitet (problemy teorii i metodologii)** [National sovereignty (problems of theory and methodology)]. Moscow: Jurid. lit., 1978. 232 p. 33. Barabash, Yu. G. (2011). **Konstitucijno-pravovi mexanizmy zaxystu derzhavnogo suverenitetu. Konstitucijno-pravovi zasady derzhavnogo suverenitetu Ukrayiny. Do 20-yi richnyci progoloshennya nezalezhnosti Ukrayiny** [Constitutional and legal mechanisms for the protection of state sovereignty. The constitutional and legal foundations of the state sovereignty of Ukraine. To the 20th anniversary of Ukraine's declaration of independence]. *Visnyk nacionalnoyi akademiyi nauk*. 2011. No. 6. P. 3–16 ; Barabash, Yu. (2009). **Ustanovcha vlada Ukrayinskogo narodu yak konstitucijnyj fenomen** [Constituent power of the Ukrainian people as a constitutional phenomenon]. *Pravo Ukrayiny*. 2009. No. 11. P. 73–80 ; Barabash, Ju.G. **Voprosy neposredstvennoj demokratii v teorii i praktike konstitucionnogo prava Ukrainy** [Questions of direct democracy in the theory and practice of constitutional law of Ukraine]. Charkov: Pravo, 2012. P. 29–52 . 34. Bajmuratov, M. A. **Konstitucionnyj stroj Ukrainy i mirovoj pravovoj porjadok. Kurs konstitucionnogo prava Ukrainy** [The constitutional system of Ukraine and the global legal order. Course of constitutional law of Ukraine] : uchebnik. Sumy : Universitetskaja kniga, 2012. T. 2. 800 p. 35. Zayacz, N. V. (2013). **Narodne predstavnytstvo: sutnist, subyekty ta osoblyvosti zdijsnennya v Ukraini** [People's representation: essence, subjects and peculiarities of implementation in Ukraine] : Dysertaciya doktora yurydychnyx nauk. Kyiv. 492 p. 36. Miroshnychenko Yu. **Teoretychni zasady ta problemy konstitucijno-pravovogo reguluvannya form narodovladdya v Ukraini** [Theoretical principles and problems of constitutional and legal regulation of forms of democracy in Ukraine]. *Pravo Ukrayiny*. 2012. No. 1–2. P. 329–335 ; Miroshnychenko, Yu. **Ustanovcha vlada Ukrayinskogo narodu: sutnist, zmist, problemy ta perspektyvy konstitucijno-pravovogo reguluvannya** [Constituent power of the Ukrainian people: essence, content, problems and prospects of constitutional regulation]. *Pravo Ukrayiny*. 2012. No. 10. P. 185–191 ; Miroshny'chenko, Yu. R. **Konstitucijno-pravove zabezpechennya narodovladdya v Ukraini** [Constitutional and legal support of democracy in Ukraine] : Monografiya. Kyiv : "Feniks", 2012. 360 P. ; Miroshnychenko, Yu. R. **Konstitucijno-pravovi zasady vyznachennya kategoriyi "narod" yak osnovnogo subyekta narodovladdya v Ukraini** [The constitutional and legal basis for defining the category of "people" as the main subject of democracy in Ukraine]. *Byuleten Ministerstva yustyciyi Ukrayiny*. 2011. No. 12. P. 34–39 . 37. Maksakova, R. M. **Konsty'tucijno-pravovi problemy organizaciyi ta realizaciyi ustanovchoyi vlady v Ukraini** [Constitutional-legal problems of organization and exercise of constituent power in Ukraine] : monografiya. Zaporizhzhya: Klasychnyj pryvatnyj universytet, 2012. 436 P. ; Maksakova, R. M. **Konstitucijno-pravovi problemy ustanovchoyi vlady v Ukraini** [The constitutional and legal foundations of an all-Ukrainian referendum: problems of theory and practice] : avtoreferat dysertaciyi doktora yurydychnyx nauk. Kyiv, 2013. 36 p. 38. Selivanov, A. **Suverenitet narodu: jogo zabezpechennya publichnoyu vladoyu** [The sovereignty of the people and their provision by public authority]. *Pravo Ukrayiny*. 2009. No. 11. P. 66–72 ; Selivanov, A. O. (2009). **Konstituciya. Gromadyanyn. Sud. Profesijni ta suspilni poglyady** [Constitution. Citizen. Court. Professional and public views]. Kyiv: UAID "Rada», 2009." 560 p. ; Selivanov, A. O. **Shhodo realizaciyi narodovladdya cherez organy` derzhavnoyi vlady` v Ukraini** [Concerning the realization of democracy through state authorities in Ukraine]. Retrieved from: <http://cau.in.ua/?p=470> ; Selivanov, A. O. **Dopovid Komisiyi z pytan zdijsnennya narodovladdya shhodo rozuminnya i realizaciyi konstitucijnyx polozhen "vlada narodu"** [Report of the Commission on the Implementation of the People's Rule on the Understanding and Implementation of the Constitutional Provisions of "People's Power"]. Retrieved from: <http://cau.in.ua/?p=444>. 39. Skrypnyuk, O. V. **Demokratiya: Ukrayina i svitovy`j**

*vy`mir* (konceptsiyi, modeli ta suspil`na prakty`ka) [Democracy: Ukraine and the World Dimension (Concepts, Models and Social Practice)]. Kyiv : Logos, 2006. 368 p. 40. Savchyn, M. V. *Konstytucionalizm i pryroda konstytuciyi* [Constitutionalism and the nature of constitution] : monogr. Uzhgorod : Lira, 2009. 372 p. 41. Todika, Ju. N. *Osnovy konstitucionnogo stroja Ukrainy* [Fundamentals of the constitutional system of Ukraine] : Monogr. Charkov : Fakt, 2000. 176 p. 42. Todika O. Ju. *Narodovlastie v uslovijah globalizacii* [Democracy in the context of globalization]: monografija. Charkov : Pravo, 2005. 336 p. 43. Fedorenko, V. L. *Konstytucijno-pravovi osnovy vseukrayinskogo referendumu: problemy teorii ta praktyky* [The constitutional and legal foundations of an all-Ukrainian referendum: problems of theory and practice] : avtoreferat dysertaciyi kandydata yurydychnyx nauk. Kyiv, 1999. 18 p. 44. Shapoval, V. M. *Suchasnyj konstytucionalizm*[Contemporary Constitutionalism] : monogr. Kyiv : Yurydychna firma "Salkom", 2013. 560 P. ; Shapoval, V. N. *O smyslah narodnogo predstavitel`stva* [About the meanings of popular representation]. Konstitucionnoe i municipal`noe pravo. 2013. No. 2. P. 2–6. 45. Kuyan, I. A. *Suverenitet: problemy teorii i praktyky* (konstytucijno-pravovyj aspekt) [Sovereignty: problems of theory and practice (constitutional and legal aspect)] : monogr. Kyiv : VCz "Akademiya", 2013. 560 p. 46. Shherbanyuk, O. V. *Narodnyj suverenitet i realizaciya vladospromozhnosti demokratychnoyi derzhavy* [People's sovereignty and the exercise of the power of a democratic state] : monogr. Kn. II. Kyiv : Logos, 2013. 47. Kuyan, I. A. *Suverenitet: problemy teorii i praktyky: konstytucijno – pravovyj aspekt* [Sovereignty: Problems of Theory and Practice: Constitutional and Legal Aspects]. 285 p. 48. Gapotij V. D. *Teoretychni i praktychni aspekty suverenitetu narodu, naciyi ta derzhavy* [Theoretical and practical aspects of the sovereignty of the people, nation and state] : Dysertaciya na zdobuttya nauk stupenyu kandydata yurydychnyx nauk. Charkiv, 2005. 200 p. 49. Lyudvik, V. D. *Pryncyp narodnogo suverenitetu v istoriyi polityko-pravovoyi dumky, teorii prava ta politychnij praktyci* [Principle of People's Sovereignty in the History of Political-Legal Thought, Theory of Law and Political Practice] : Dysertaciya kandydata yurydychnyx nauk. Charkiv, 2009. 205 p. 50. Skrypnyuk, O. O. *Realizaciya pryncypu narodnogo suverenitetu v Ukraini* [Implementation of the principle of popular sovereignty in Ukraine] : avtoreferat dysertaciyi na zdobuttya stupenya kandydata yurydychnyx nauk. Kyiv, 2015. 22 p. 51. Slidenko, I. D. (2008). *Teoretychni ta konstytucijni zasady narodnogo suverenitetu* [Theoretical and Constitutional Foundations of People's Sovereignty]. Kyiv, 2008. P. 9–28. 52. Klyuchkovs`kyj, Yu. B. *Suverenitet: derzhavy, naciyi chy narodu?* [Sovereignty: states, nations or people?]. Publichne pravo. 2013. No. 3. P. 14–22

Дата надходження: 30.07.2020 р.

Yaryna Bohiv

Lviv Politechnic National University,
Department of Constitutional and International Law,
PhD in Economics,
Associate Professor

METHODOLOGICAL APPROACHES IN THE STUDY OF THE PROBLEM OF PEOPLE'S SOVEREIGNTY

In the scientific work systematization of scientific approaches to understanding the essence of popular sovereignty and analysis of the basic concepts that make up the doctrinal basis of modern constitutional models of popular sovereignty have been carried out. The author has explained the reasons for the formation of basic concepts of popular sovereignty; analysis of differences in understanding of people's sovereignty of supporters of different concepts; a connection was made between relevant concepts and current constitutional models of popular sovereignty.

The aim of the study is to analyze the methodological approaches to the consideration of people's sovereignty within the following periods: pre-revolutionary, Soviet and state.

Despite the considerable attention of scholars to the problem of democracy, democracy and people's sovereignty, the task of creating a holistic and consistent theory of people's sovereignty in Ukraine has not been completed. Therefore, it happens that the principle of people's sovereignty is opposed to the idea of human rights, people's representation, democracy. It is sometimes seen as incompatible with the principle of state sovereignty. As a result, people's sovereignty is perceived as a declaration, a certain abstraction or utopia.

Scientific knowledge of people's sovereignty requires careful selection of appropriate tools— – principles, tools and methods of research that constitute its methodology. That is why today we need modern methodological approaches to comprehensive scientific research of this problem. People's sovereignty is a complex political and legal phenomenon that cannot be understood within one of the two main theories of legal understanding— – natural law or positivism. On the one hand, the essence of people's sovereignty is associated with such categories as legitimate government, political freedom, and the rule of law, which cannot be placed within the clear normative boundaries of the positivist approach. On the other hand, it is a constitutional principle, which finds its expression in specific rights: to establish and change the foundations of the constitutional order, to form public authorities, to resist illegitimate authorities, which are subject to analysis in terms of normative theory. At the same time, the realities of the functioning of the modern state and the practice of ensuring these rights are inseparable from civil society and are a reflection of social development.

Key words: doctrine of people's sovereignty, people's representation, forms of people's sovereignty.